

Capitolul I. Concept, modalități fundamentale de existență și clasificarea infracțiunilor complexe

Secțiunea 1. Concept

1. Conceptul de infracțiune complexă și-a găsit destul de greu locul și identitatea proprie printre celelalte concepte cu care operează dreptul penal în prezent, neexistând o unanimitate de opinii între autori cu privire la conținutul și structura acesteia. Divergența de opinii doctrinare se manifestă în special în țările în care conceptul nu are o consacrare legislativă, așa cum, de altfel, s-a manifestat și în doctrina română anterior adoptării Codului penal de la 1968, care a pus capăt acestor controverse, reglementând, pentru prima dată în țara noastră, infracțiunea complexă – ca formă a unității legale de infracțiune. În acest sens, art. 41 alin. (3) C. pen. 1968 a prevăzut explicit că „infracțiunea este complexă când în conținutul său intră, ca element sau ca circumstanță agravantă, o acțiune sau inacțiune care constituie prin ea însăși o faptă prevăzută de legea penală”.

Doctrina română a subliniat că definițiile legale ale infracțiunii complexe și infracțiunii continuate din legea penală română, ca și reglementarea posibilității recalcularii pedepsei în cazul infracțiunii complexe și continuate, au contribuit mult la așezarea practicii judiciare pe un teren ferm, prevenind controversele și soluțiile contradictorii, spre deosebire de legislațiile unde asemenea reglementări lipsesc^[1]. Așa, de pildă, după cum vom arăta într-un capitol următor, discuția cu privire la utilitatea unei definiții legale a infracțiunii complexe s-au purtat mai acut în doctrina italiană, unde s-a susținut, în general, că o definiție normativă a infracțiunii complexe nu ar fi absolut necesară, ea fiind utilă doar pentru a

---

^[1] G. Antoniu, Unitatea de infracțiune. Contribuții, în R.D.P. nr. 3/1999, p. 42.

completa, cel puțin în mod formal, sistemul de concepte cu care operează dreptul penal^[1].

2. Dar problema reglementării infracțiunii complexe nu se restrânge doar la aspectul dacă aceasta trebuie să fie sau nu definită printr-o normă legală, ci privește și locul pe care să îl ocupe această normă în cadrul sistemului Codului penal, adică unde ar trebui să fie ea amplasată. Așa cum s-a afirmat, problema sistematizării dispozițiilor penale nu are numai o latură *exterioară*, oglindind confruntarea dintre ideile inovatoare ale doctrinei și practica legislativă tradițională; ea are și o latură *internă*, deoarece în multe situații diferențele de sistematizare dintre o legislație și alta reflectă chiar o tendință de a înlătura o anumită posibilă *echivocitate* a instituțiilor penale, existând temeuri raționale, substanțiale pentru gruparea unor instituții în diferite diviziuni ale Codului penal^[2]. De pildă, instituția *unității de infracțiune* este reglementată în unele legislații în cadrul dispozițiilor privitoare la *infracțiune* (legea penală română și cea italiană), alte legislații o reglementează în capitolul privitor la *pedeapsă* (legea penală franceză sau cea germană), iar unele aspecte care țin de conceptul de infracțiune sunt abordate în cadrul *teoriei norme penale* (de exemplu, aspectele privind concursul de norme penale)^[3]. S-a motivat în mod corect că legislațiile care abordează unitatea și pluralitatea de infracțiuni în cadrul capitolului referitor la *infracțiune* au în vedere sfera faptelor prin care subiectul a adus atingere valorilor ocrotite de legea penală, iar legislațiile care abordează aceste probleme în cadrul capitolului referitor la *pedeapsă* au în vedere influența pe care unitatea și pluralitatea de infracțiuni o au asupra pedepsei ce urmează a fi aplicată făptuitorului. S-a observat, de asemenea, că o formă a pluralității de infracțiuni – recidiva – are puternice legături și cu *subiectul* infracțiunii, deoarece amplifică starea de pericol a acestuia, fapt ce explică reglementarea ei în Codul penal italian în cadrul

---

^[1] R.A. Frosali, *Concorso di norme e concorso di reati*, Citta di Castello, 1937, ristampa, p. 27; Romano, *Commentario sistematico del codice penale*, Milano, 1987, I, p. 695, *apud* T. Sorrentino, *Il reato complesso*, G. Giappichelli Editore, Torino, 2006, p. 126.

^[2] G. Antoniu ș.a., *Reforma legislației penale*, Ed. Academiei, București, 2003, p. 53.

^[3] G. Antoniu, *Unitatea de infracțiune*, loc. cit., p. 9.

capitolului privitor la infractor (Titlul IV)^[1]. În doctrină s-a argumentat soluția din Codul penal român din 1968, păstrată și în noul Cod penal din 2009^[2], de a trata instituția unității și pluralității de infracțiuni în cadrul titlului referitor la infracțiune, cu motivarea că reglementarea instituției pluralității de infracțiuni în cadrul mai larg al instituției infracțiunii este superioară celei adoptate de alte legislații penale care reglementează instituția pluralității de infracțiuni în cadrul circumstanțelor agravante, adică în cadrul instituției pedepsei, fiindcă pluralitatea de infracțiuni este, înainte de toate, o problemă care privește infracțiunea, raportul dintre infracțiunile săvârșite de același făptuitor, o problemă legată de constatarea existenței infracțiunilor și deci a temeiurilor răspunderii penale pentru mai multe infracțiuni și numai după aceasta pluralitatea de infracțiuni devine și o problemă care privește aplicarea unei pedepse corespunzătoare gravității ansamblului de infracțiuni săvârșite de o persoană^[3].

3. Alte discuții s-au purtat și cu privire la ordinea în care trebuie să fie reglementate în cod cele două instituții ale pluralității și unității de infracțiune. Astfel, în Codul penal român din 1968 este reglementată mai întâi instituția pluralității de infracțiuni (art. 32-40²) și apoi cea a unității de infracțiune (art. 41-43), ambele instituții fiind reglementate în Capitolul IV al Titlului II, intitulat „Pluralitatea de infracțiuni”. Chiar dacă nu am face o discuție diferită asupra faptului că reglementarea pluralității de infracțiuni este situată înaintea unității de infracțiuni, nu putem să nu observăm că în denumirea capitolului nu se face nicio referire la această din urmă instituție, a unității de infracțiune. O posibilă explicație a acestei soluții legislative poate fi aceea că, așa cum s-a afirmat în doctrină, dispozițiile din Codul penal nu reglementează întreaga materie a unității de infracțiune, ci numai cazul acelor infracțiuni al căror conținut se realizează nu printr-o singură acțiune sau inacțiune, ci prin mai multe, fiecare dintre ele putând constitui o infracțiune distinctă, dar care – prin îmbinarea lor – sunt considerate de legea penală drept o singură infracțiune^[4]. Avem rezerve că acest lucru ar putea justifica lipsa oricărei mențiuni

---

[1] G. Antoniu ș.a., op. cit., p. 53-54.

[2] Adoptat prin Legea nr. 286/2009 (M. Of. nr. 510 din 24 iulie 2009).

[3] I. Fodor, în V. Dongoroz ș.a., Explicații teoretice ale Codului penal român. Partea generală, vol. I, Ed. Academiei, București, 1969, p. 254.

[4] *Idem*, p. 281-282.

referitoare la infracțiunea complexă și infracțiunea continuată în denumirea capitolului.

În noul Cod penal, din 2009, s-a inversat ordinea celor două instituții, fiind reglementată mai întâi instituția unității de infracțiune (art. 35-37) și după aceasta pluralitatea de infracțiuni (art. 38-45). De asemenea, titlul capitolului a fost completat, acesta fiind intitulat „Unitatea și pluralitatea de infracțiuni”, justificându-se această modificare în expunerea de motive prin aceea că „în realitate se reglementează ambele instituții”^[1]. E discutabilă această motivare, deoarece – așa cum s-a arătat anterior – Codul penal nu reglementează în totalitate instituția unității de infracțiune, ci doar anumite situații speciale ale acestei materii, anume doar infracțiunea complexă și infracțiunea continuată. Denumirea corectă a capitolului ar fi putut să fie aceea de „Pluralitatea de infracțiuni și unele forme ale unității de infracțiune”.

4. Un rol important în cristalizarea conceptului de infracțiune complexă în doctrina noastră l-a avut profesorul Vintilă Dongoroz, care a avut contribuții importante în conceptualizarea materiei unității și pluralității de infracțiuni. Acesta a arătat că există *unitate de infracțiune* ori de câte ori un complex de date de fapt poate fi încadrat în întregul său în conținutul incriminării unei singure fapte și, dimpotrivă, există *pluralitate de infracțiuni* atunci când dintr-un complex de date de fapt se pot extrage condițiile necesare pentru existența mai multor infracțiuni^[2]. Totodată, făcând distincția între situațiile reale și situațiile aparente, precum și între situațiile de fapt și cele de drept, profesorul a mai arătat că *unitatea este reală* atunci când în mod natural avem o singură faptă și că există o *pluralitate reală* atunci când în mod natural avem mai multe fapte, după cum există *unitate aparentă* atunci când mai multe violări de lege se pare că sunt datorate unui singur fapt și există *pluralitate aparentă* atunci când unui singur fapt se pare că îi corespund mai multe violări de lege.

Raportat la aceste distincții, infracțiunea complexă este considerată o *pluralitate aparentă* de infracțiuni, deoarece, așa cum s-a menționat în doctrină, cu toată aparenta pluralității, avem o singură infracțiune, o formă de unitate juridică (legală) de infracțiu-

---

[1] Expunere de motive, în Codul penal, Ed. C.H. Beck, București, 2009, p. 17.

[2] V. Dongoroz, Drept penal (reeditarea ediției din 1939), Ed. Societății Tempus & Asociația Română de Științe Penale, București, 2000, p. 262-263.

ne^[1]. Acesta este motivul pentru care în denumirea Capitolului IV, care reglementează infracțiunea complexă și infracțiunea continuată alături de formele pluralității de infracțiuni, se face referire doar la „Pluralitatea de infracțiuni”, înțelegându-se sub această denumire atât pluralitatea *reală*, cât și pluralitatea *aparentă* de infracțiuni. În cazul infracțiunii complexe este vorba de o aparență de pluralitate, deoarece în conținutul ei intră o acțiune sau inacțiune care constituie prin ea însăși o altă faptă prevăzută de legea penală, putând crea astfel impresia că am fi în prezența unei pluralități de infracțiuni; însă – prin voința legiuitorului – în aceste situații suntem în prezența unei unități de infracțiune, deoarece se va reține în sarcina făptuitorului doar infracțiunea complexă, nu și infracțiunea sau infracțiunile care intră în conținutul acesteia. Astfel, în cazul unei fapte de furt săvârșite prin folosirea violenței fizice, se va reține doar infracțiunea de tâlhărie, nu și infracțiunile de furt sau lovire în concurs cu aceasta; sau în cazul lovirii unui funcționar public care îndeplinește o funcție ce implică exercițiul autorității de stat, se va reține doar infracțiunea de ultraj, nu și infracțiunea de lovire, alături de aceasta. În astfel de cazuri, faptele săvârșite întrunesc elementele constitutive atât ale infracțiunii complexe, cât și ale infracțiunilor absorbite de aceasta, dar prin voința legiuitorului va fi reținută doar infracțiunea complexă.

În viziunea doctrinei penale italiene, chiar dacă nu ar fi existat o consacrare legală a infracțiunii complexe, situația s-ar fi rezolvat în același mod, pe baza principiului specialității, deoarece tâlhăria apare ca o normă specială în raport cu furtul și violența^[2]. După părerea noastră, nu s-ar putea susține că prin reglementarea infracțiunii complexe s-ar fi făcut doar o consacrare legală a unei consecințe a principiului *lex specialis derogat generali*, deoarece, așa cum s-a arătat anterior, consacrarea ei legislativă a avut un rol important atât în definirea conținutului conceptelor cu care operează dreptul penal, cât și în unificarea practicii judiciare a instanțelor române.

5. Înainte de a se ajunge la acest concept al infracțiunii complexe, consacrat legislativ prin Codul penal din 1968, în doctrina română și străină au fost formulate mai multe definiții ale aces-

---

[1] I. Fodor, în V. Dongoroz ș.a., op. cit., vol. I, p. 259.

[2] A. Pagliaro, Principi di diritto penale, Milano, 1998, p. 493.

teia, care prezentau însă contururi și structuri foarte diferite. De altfel, chiar și definiția legală adoptată de Codul penal din 1968, asupra căreia gândirea profesorului Dongoroz și-a pus în mod decisiv amprenta, nu mai coincide întru totul definiției infracțiunii complexe pe care acesta o dăduse cu aproximativ 30 de ani înainte de adoptarea codului. Astfel, în anul 1939, profesorul menționa că o infracțiune este complexă atunci când, în conținutul său obiectiv, esențial sau accidental, cuprinde o altă infracțiune, fie în mod natural (de exemplu, omorul cuprinde în el faptul de vătămare corporală, tâlhăria cuprinde faptul de furt etc.), fie prin voința legiuitorului (de exemplu, sechestrare de persoane unită cu loviri). Se constată că profesorul Dongoroz, la momentul respectiv, includea în definiția și structura infracțiunii complexe, pe lângă complexitatea legală, și complexitatea naturală (unde încadra și infracțiunea de tâlhărie, care în prezent este considerată un caz tipic de complexitate legală). De asemenea, în definiție nu se menționa explicit distincția între includerea ca element constitutiv și includerea ca circumstanță agravantă a faptei prevăzute de legea penală. O atare mențiune putea fi cel mult dedusă din precizarea că în conținutul obiectiv al infracțiunii complexe se cuprinde, „esențial sau accidental”, o altă infracțiune, termenul „esențial” referindu-se la includerea ca element constitutiv, iar cel de „accidental” la includerea ca circumstanță (agravantă). O altă diferență importantă între cele două definiții este aceea că în definiția din anul 1968 s-a optat pentru termenul de „faptă prevăzută de legea penală”, și nu pentru cel de „infracțiune”, spre a desemna fapta absorbită.

Cu aproximativ 15 ani înainte de publicarea Tratatului său din 1939, se pare că noțiunea de infracțiune complexă nici nu se conturase deplin în gândirea profesorului, de vreme ce o denumea *infracțiune colectivă* și o exemplifica prin infracțiuni cu conținut alternativ. Astfel, acesta arăta că „de exemplu, ultragiul este pedepsit fie că s-a săvârșit prin cuvinte, gesturi sau amenințări. Ei bine, un infractor care ar ultragia vociferând, gesticulând și amenințând săvârșește o singură infracțiune, deși fiecare dintre actele sale ar fi putut prin ele însăși să constituie o infracțiune”^[1], sau „alt exemplu: art. 72 pedepsește pe cel care prin corupțiune, fraude sau violență, sustrage planuri privind apărarea națională.

---

[1] V. Dongoroz, în I. Tanoviceanu, *Tratat de drept și procedură penală*, vol. II, Tipografia „Curierul Judiciar”, București, 1925, p. 301.

Dacă un infractor lovind o persoană, înșelând buna-credință a alteia și mituind pe un al treilea reușește să sustragă atari platururi, nu săvârșește decât o infracțiune, deși fiecare dintre actele sale ar fi putut constitui o infracțiune”^[1]. În aceste situații, unicitatea infracțiunilor menționate este justificată în prezent prin caracteristicile infracțiunilor cu conținut alternativ (care pot fi atât infracțiuni simple, cât și infracțiuni complexe), caracterizate prin aceea că diferitele modalități prevăzute de norma de incriminare sunt echivalente din punct de vedere al semnificației penale, astfel că realizarea mai multora dintre ele nu afectează unitatea infracțiunii”^[2]. Chiar dacă se consideră că „infracțiunea este colectivă (cu sensul actual de infracțiune complexă – n.n.), prin natura sau conținutul ei, adică atunci când o infracțiune implică în materialitatea sa acte sau acțiuni care prin ele însele ar putea constitui infracțiuni”^[3], se pare că sensul conceptului de infracțiune complexă (denumită la acea vreme infracțiune colectivă) nu era încă suficient clarificat, de vreme ce unitatea ei era justificată prin alte considerente decât cele utilizate ulterior pentru justificarea unității de infracțiune a infracțiunii complexe, iar exemplele utilizate erau altele decât cele folosite în lucrările ulterioare.

6. Această ultimă abordare este explicabilă, din moment ce în doctrina vremii se dădea ca exemplu de infracțiune complexă și cazul „când cineva se ceartă, injuriază, amenință, lovește și va ucide, va fi o singură pedeapsă, cea mai gravă, căci este o singură impulsivitate,uciderea, o singură persoană vătămată, iar diferitele acte sunt mijloace pentru a se ajunge la scopul principal”^[4], sau se considera că nu este juridic să se tragă cineva la răspundere pentru rebeliune și injurie, căci cel care rezistă forței publice are un singur scop – rezistența – și „pe când mâna încearcă să biruiască puterea fizică a agentului, vocea caută să-i slăbească curajul; nu pentru a-i micșora reputațiunea, ci pentru a-l reduce, mai bine a-i ceda, el strigă și insultă”^[5].

De asemenea, în doctrina străină a vremii se mai susținea că suntem în prezența unei infracțiuni complexe atunci când există

---

[1] *Ibidem*.

[2] *Fl. Streteanu*, *Tratat de drept penal. Partea generală*, vol. I, Ed. C.H. Beck, București, 2008, p. 340.

[3] *V. Dongoroz*, în *I. Tanoviceanu*, op. cit., p. 301.

[4] *Puccioni*, *apud I. Tanoviceanu*, op. cit., p. 300.

[5] *Carrara*, *apud I. Tanoviceanu*, op. cit., p. 300.

o unitate de infracțiune și pluralitate de acte materiale (de exemplu, atunci când agentul, în cadrul aceleiași acțiuni, aplică mai multe lovituri aceleiași persoane) sau atunci când există unitate de act material, dar pluralitate de drepturi violate (de exemplu, atunci când autorul, prin același foc de armă, ucide o persoană și rănește pe o alta)^[1]. Cum se poate constata, în această opinie, conceptul de infracțiune complexă era asimilat în primul caz cu noțiunea cunoscută în prezent în doctrina română sub numele de „unitate naturală colectivă”^[2] sau „contextualitate”^[3], iar în al doilea caz cu concursul ideal de infracțiuni. De asemenea, în viziunea acestor autori, în cazul în care inculpatul urmărește săvârșirea unei singure infracțiuni, dar pentru atingerea acestui scop folosește drept mijloc un act care constituie prin el însuși o faptă prevăzută de legea penală, nu va exista decât o singură infracțiune^[4]. Cum se poate constata, în această situație suntem de fapt în prezența unui concurs caracterizat de infracțiuni, care a fost reglementat expres în art. 33 lit. a) C. pen. 1968 [și în art. 38 alin. (1) noul C. pen.].

În altă opinie, s-a susținut că trebuie făcută distincția între infracțiunile complexe a căror existență presupune în mod obligatoriu o pluralitate de acte (cum ar fi infracțiunile de obicei), și infracțiunile complexe la care pluralitatea de acte nu este decât accidentală (cum ar fi unitatea naturală colectivă de infracțiune din doctrina noastră, denumită și contextualitate)^[5]. Se admite, de asemenea, că există unitate de infracțiune și pluralitate de acte în cazul „infracțiunii calificate”, când fapta incriminată de legea penală este însoțită de alte fapte care îi sporesc gravitatea, dându-se ca exemplu infracțiunea de furt care este însoțită de escaladare, efracție, violență, amenințare etc. Se constată că această din urmă noțiune ar fi oarecum mai apropiată de sensul noțiunii de infracțiune complexă, așa cum îl cunoaștem în prezent, însă rămâne mult diferită de aceasta.

---

[1] G. Vidal, J. Magnol, Cours de droit criminel et de science pénitentiaire, Librairie „Arthur Rousseau”, Paris, 1916, p. 132-133.

[2] V. Papadopol, D. Pavel, Formele unității infracționale în dreptul penal român, Casa de editură și presă „Șansa” SRL, București, 1992, p. 71.

[3] G. Antoniu, Unitatea de infracțiune, loc. cit., p. 11-23.

[4] G. Vidal, J. Magnol, op. cit., p. 133.

[5] R. Garraud, Précis de droit criminel, Librairie de la Société du Recueil Sirey, Paris, 1921, p. 81.

În sfârșit, s-a mai susținut în doctrina vremii că infracțiunea complexă ar consta în infracțiunea formată prin reunirea mai multor acte materiale de natură diferită, exemplificându-se cu infracțiunea de înșelăciune, care este constituită din două elemente, folosirea de manopere frauduloase pentru a obține bunurile altei persoane și remiterea acestor bunuri^[1]. Cum se poate observa, și această noțiune este departe de ceea ce se înțelege în prezent prin infracțiunea complexă, având în vedere că în această opinie este complexă orice infracțiune care presupune mai multe acte materiale, care însă nu constituie fiecare în parte o infracțiune distinctă.

Aceste multiple sensuri care au fost atribuite conceptului de infracțiune complexă subliniază cât de diferite au fost opiniile doctrinare cu privire la conținutul acestora și care a fost evoluția acestor opinii de-a lungul timpului.

Secțiunea a 2-a. Normele de reglementare a infracțiunii complexe

§1. Norme speciale

7. Cum se poate constata, norma legală este esențială atât pentru determinarea faptelor care pot constitui infracțiuni complexe, ca și pentru stabilirea conceptului generic de infracțiune complexă și a formelor pe care le poate lua aceasta. În dreptul penal român există norme legale în Partea specială a Codului penal sau în diferite legi extrapenale cu dispoziții penale, prin care sunt incriminate fapte ce conțin acțiuni sau inacțiuni incriminate prin alte norme legale, iar, pe de altă parte, există textul general din art. 41 alin. (3) C. pen. 1968 [art. 35 alin. (2) noul C. pen.], care consacră definiția legală a infracțiunii complexe.

În ceea ce privește normele din prima categorie, acestea sunt norme de incriminare ce descriu faptele pe care legiuitorul înțelege să le incrimineze, adică arată acțiunile sau inacțiunile caracteristice (tipice) care intră în compunerea faptelor, împreună cu eventualele condiții care întregesc conținutul acestora, și anume condiții de timp, loc, mod de comitere, mijloace folosite, obiectele

---

^[1] J.A. Roux, Cours de droit pénal et de procédure pénale, Librairie de la Société du Recueil Sirey, Paris, 1920, p. 87.

materiale spre care sunt îndreptate acțiunile, urmările imediate și legăturile de cauzalitate dintre acțiuni/inacțiuni și rezultate, precum și elementele caracteristice poziției psihice cu care trebuie să acționeze făptuitorul^[1]. De asemenea, aceste norme pot conține și anumite condiții sau note particulare corespunzătoare realităților preexistente incriminării (subiect activ, subiect pasiv, obiect juridic). Deși aceste realități nu fac parte din conținutul incriminării, atunci când legea cere o anumită calitate sau o stare subiectului activ, subiectului pasiv sau obiectului ori o condiție cu privire la locul și timpul infracțiunii, această condiție, calitate sau stare, și nu subiectul, obiectul, locul sau timpul, constituie un element al infracțiunii^[2].

În măsura în care în conținutul constitutiv al normei de incriminare sau ca circumstanță agravantă sunt cuprinse acțiuni sau inacțiuni ce constituie prin ele însele o faptă prevăzută de legea penală, ne vom afla în fața unei infracțiuni complexe.

8. Trebuie menționat că norma de incriminare nu prevede decât *modelul legal*, inclusiv al incriminării complexe, fapta descrisă de legea penală în complexitatea ei, cu care trebuie să se confrunte fapta concretă săvârșită de autor. Acest concept este diferit de conceptul de „*faptă prevăzută de legea penală*” utilizat de legiuitor în definiția infracțiunii de la art. 17 C. pen. 1968 (art. 15 noul C. pen.), care exprimă tocmai *concordanța* trăsăturilor faptei concrete cu fapta descrisă de norma penală^[3]. Pentru a putea vorbi de o infracțiune, trebuie ca, pe lângă concordanța între fapta descrisă de norma penală și fapta concretă, să mai fie îndeplinite și celelalte trăsături esențiale enumerate de art. 17 C. pen. 1968, respectiv pericolul social și vinovăția. Este posibil ca fapta concretă, deși întrunește toate trăsăturile modelului legal de incriminare, să nu corespundă cerințelor celorlalte trăsături esențiale, caz în care aceasta nu va constitui infracțiune.

9. Specific normei de incriminare a unei fapte complexe este existența unei anumite structuri, care conține fie mai multe acțiuni sau inacțiuni ce sunt descrise și în alte modele legale (alte

---

[1] G. Antoniu, Reflecții asupra structurii normei de incriminare, în R.D.P. nr. 3/1998, p. 11.

[2] *Ibidem*; V. Dongoroz, Drept penal, op. cit., p. 165-169.

[3] G. Antoniu, Reflecții asupra conceptului de incriminare, loc. cit., p. 21.

norme de incriminare), fie o singură acțiune sau inacțiune descrisă și într-un alt model legal, dar care însă se alătură unor elemente supraordonate. Aceste elemente supraordonate sunt de asemenea descrise în norma de incriminare a faptei complexe, dar ele nu au relevanță penală proprie, nu ar putea constitui un model legal de sine stătător, însă, adăugate la modelul legal preexistent, conturează un conținut de incriminare deosebit, de sine stătător, mai amplu și distinct de cel al incriminării absorbite.

10. În literatura de specialitate s-a făcut observația în sensul că normele care incriminează fapte complexe sunt *normele de referire*^[1]. Trebuie făcută însă precizarea că, deși normele de referire sunt asemănătoare cu normele de trimitere, este discutabil dacă norma de incriminare a vreunei fapte complexe ar putea fi și o *normă de trimitere*, deoarece majoritatea doctrinei consideră că în infracțiunea complexă se absoarbe în întregime o altă infracțiune, fapt ce presupune automat ca orice modificare adusă normei ce reglementează infracțiunea absorbită să fie aplicabilă și infracțiunii complexe. De pildă, modificarea conținutului infracțiunii de furt atrage automat și modificarea conținutului infracțiunii de tâlhărie. Or, norma de referire este aceea care se referă la o altă normă, așa încât se completează prin aceasta din urmă. Conținutul normei de referire se va întregi cu elementele pe care le va procura norma la care se adresează referirea și orice modificare adusă normei complinitoare va atrage, implicit, și modificarea normei de referire^[2]. Normele de trimitere, din contră, își fixează preceptul sau sancțiunea lor, împrumutând disciplina juridică stabilită de alte norme, așa încât orice modificări ulterioare aduse normei împrumutate nu vor avea nicio înrâurire asupra normei de trimitere^[3].

În doctrină s-a susținut că, deși distincția dintre normele de trimitere și cele de referire este cât se poate de clară sub aspectul consecințelor practice, din modul de definire a celor două categorii de norme nu rezultă sub nicio formă care ar fi criteriile pe baza cărora o normă va fi calificată ca fiind de trimitere sau de referire^[4]. Același autor propune ca distincția între cele două ca-

---

[1] *Fl. Streteanu*, *Drept penal. Partea generală*, vol. I, Ed. Rosetti, București, 2003, p. 132.

[2] *V. Dongoroz*, *Drept penal*, op. cit., p. 77.

[3] *Ibidem*.

[4] *Fl. Streteanu*, *Tratat de drept penal*, vol. I, op. cit., p. 145.

tegorii de norme să fie făcută în funcție de elementul pe care norma îl împrumută; astfel, în timp ce normele de trimitere împrumută sancțiunea, normele de referire împrumută dispoziția sau elementele ale acesteia^[1]. Profesorul Dongoroz, referindu-se la distincția dintre normele de referire și cele de trimitere, pare să fi optat pentru un alt criteriu de diferențiere între cele două categorii de norme, deoarece susține că normele de referire „își subordonează, *în parte* (s.n.), preceptul sau sancțiunea, raportându-se la disciplinarea juridică stabilită de o altă normă”, pe când, în cazul normelor de trimitere, arată că acestea „își fixează preceptul sau sancțiunea lor (*în totalitate* – paranteza noastră), împrumutând disciplinarea juridică stabilită de alte norme”^[2].

11. Însă nu orice normă de referire constituie o normă de incriminare a unei infracțiuni complexe. De pildă, din motivarea Deciziei nr. LXVI din 15 octombrie 2007 a Înaltei Curți de Casație și Justiție, Secțiile Unite^[3], rezultă că dispozițiile art. 89 alin. (1) din O.U.G. nr. 195/2002, republicată, ar constitui o normă de referire, care se complinesște cu norma din art. 184 C. pen. 1968, deoarece prin această decizie s-a admis recursul în interesul legii declarat de procurorul general al Parchetului de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție, statuându-se că „sintagma «vătămarea integrității corporale ori sănătății uneia sau mai multor persoane», conținută în dispozițiile art. 89 alin. (1) din Ordonanța de urgență a Guvernului nr. 195/2002, republicată, se interpretează în sensul că se referă doar la vătămrile ce necesită pentru vindecare îngrijiri medicale mai mari de 10 zile, precum și la celelalte urmări prevăzute în art. 182 alin. (2) din Codul penal”. În acest caz, deși norma din art. 89 alin. (1) din O.U.G. nr. 195/2002, republicată, a fost considerată de instanța supremă ca fiind o normă de referire, nu se poate susține că infracțiunea prevăzută de acest text ar fi una complexă, care să absoarbă în conținutul său, ca element sau ca circumstanță agravantă, infracțiunea de vătămare corporală din culpă prevăzută de art. 184 C. pen. 1968, deoarece nu se face referire și la acțiunea sau inacțiunea de la acest articol. Discuția își păstrează valabilitatea și după intrarea în vigoare a noului Cod penal, care reglementează vătămarea

---

[1] *Ibidem*.

[2] V. Dongoroz, *Drept penal*, op. cit., p. 77.

[3] M. Of. nr. 537 din 16 iulie 2008.

corporală din culpă în art. 196 și infracțiunea de modificare sau ștergere a urmelor accidentului de circulație din care a rezultat vătămarea integrității corporale ori a sănătății în art. 338 alin. (2).

Când însă norma de referire se completează chiar cu *acțiunea sau inacțiunea* din norma complinitoare, se poate susține că norma de referire este o normă ce reglementează o infracțiune complexă. De pildă, norma legală care reglementează infracțiunea de șantaj, prevăzută în art. 194 alin. (1) C. pen. 1968 [art. 207 alin. (2) noul C. pen.], face referire chiar la acțiunea de amenințare, care are conținutul descris în norma din art. 193 C. pen. 1968 (art. 206 noul C. pen.).

12. O altă caracteristică a normei de incriminare a faptei complexe este aceea că ea nu creează niciodată o incriminare în totalitate nouă. Întotdeauna această normă legală face referire la una sau mai multe acțiuni (inacțiuni) care sunt incriminate și prin alte norme penale. Așa cum s-a arătat anterior, pot fi ipoteze când viața relevă necesitatea obiectivă de a fi creată o infracțiune complexă, prin reunirea a două infracțiuni existente sau absorbirea unei infracțiuni existente, însă, până când legiuitorul nu va acționa în acest sens, faptele respective rămân incriminate distinct, oricât de strânsă ar fi corelația dintre faptele concrete.

§2. Norma generală

13. În afară de normele speciale de incriminare a diferitelor fapte complexe, mai există și textul general de la art. 41 alin. (3) C. pen. 1968, care definește noțiunea generică de infracțiune complexă, arătând că „infracțiunea este complexă când în conținutul său intră, ca element sau ca circumstanță agravantă, o acțiune sau inacțiune care constituie prin ea însăși o faptă prevăzută de legea penală”. În termeni aproape identici este definită infracțiunea complexă și în art. 35 alin. (2) noul C. pen.

Deși nu este o normă de incriminare, aceasta este tot o normă penală, care însă face parte din categoria celor care definesc instituții penale. Această categorie de norme, alături de cele care definesc principii, explică normele de incriminare ori conțin reguli de interpretare a normei penale, nu are un caracter autonom; regulile respective nu se pot aplica de sine stătător ca normele de

incriminare, ci ele au un caracter secundar, derivat, complementar, fiind aplicate în legătură sau alături de normele de incriminare^[1].

14. În textul menționat este vorba tot de un model legal, care descrie însă structura generică a infracțiunii complexe. Fapta concretă săvârșită de autor se confruntă în principal cu norma de incriminare a faptei complexe, și nu cu norma generală de la art. 41 alin. (3) C. pen. 1968 [art. 35 alin. (2) noul C. pen.]. Probabil acesta este motivul pentru care în practica judiciară, deși în încadrarea juridică a infracțiunilor continuate se face întotdeauna referire la art. 41 alin. (2) C. pen. 1968, nu s-a considerat necesar să se procedeze în același mod în cazul celei de-a doua forme a unității legale de infracțiune, reglementată de art. 41 alin. (3) C. pen. 1968, considerându-se suficientă menționarea doar a normei de incriminare a faptei complexe. Bineînțeles că, în situația în care fapta concretă va corespunde cu fapta descrisă în norma de incriminare a faptei complexe, automat ea va corespunde și cu modelul legal generic, descris în art. 41 alin. (3) C. pen. 1968 [art. 35 alin. (2) noul C. pen.].

15. Chiar dacă definiția infracțiunii complexe adoptată de legiuitorul Codului penal de la 1968 pare destul de clară, în doctrină s-a arătat că infracțiunea complexă oferă un cadru larg de discuții sub aspectul mecanismului de formare și, implicit, al definirii, deoarece în textul art. 41 alin. (3) C. pen. 1968 se folosesc termeni fie prea generali, fie într-un mod impropriu^[2]. Astfel, s-a susținut că textul folosește pentru a desemna mecanismul de formare a infracțiunii complexe termenul „intră”, care, din cauza sensului său prea general, a dat naștere la interpretări diferite, folosindu-se pentru explicarea acestuia atât termenii de „reunire” și „absorbție”, cât și termenul impropriu de „contopire”. S-a recomandat folosirea termenului „reunire” în cazul definirii unei infracțiuni rezultate din punerea laolaltă a două sau mai multor infracțiuni diferite și folosirea termenului „absorbție” în cazul infracțiunii complexe ce conține o singură infracțiune ca element constitutiv sau ca circumstanță agravantă; nu s-a recomandat folosirea termenului de „contopire” în a desemna mecanismul de formare a infracțiunii complexe, deoarece aceasta ar presupune

---

[1] G. Antoniu, Reflecții asupra normei penale, în R.D.P. nr. 3/2004, p. 31.

[2] C. Butiuc, Infracțiunea complexă, Ed. All Beck, București, 1999, p. 24.

că disocierea elementelor componente nu ar mai fi posibilă^[1]. Este discutabilă concluzia la care s-a ajuns în urma acestei analize terminologice, deoarece chiar legiuitorul a folosit în art. 36 C. pen. 1968 termenul „contopire”, fără ca prin aceasta să se ajungă la concluzia că pedepsele contopite în caz de concurs de infracțiuni nu mai pot fi desfăcute niciodată. Dimpotrivă, în caz de grațiere sau amnistie a unei infracțiuni ce face parte din concurs, pedepsele se descontopesc și se repun în individualitatea lor.

16. S-a susținut că o altă carență a textului legal din art. 41 alin. (3) C. pen. 1968 ar fi și folosirea improprie a termenilor „acțiune sau inacțiune”, cu sensul de „faptă prevăzută de legea penală”, precizându-se că acțiunea sau inacțiunea este doar un subelement al laturii obiective și nu se poate pune semnul egalității între acestea și fapta prevăzută de legea penală^[2]. Într-adevăr, în dogmatica penală, acțiunea sau inacțiunea constituie elementul material al infracțiunii, care este doar o componentă a laturii obiective a acesteia, alături de urmarea imediată și legătura de cauzalitate. În general, acesta este sensul cu care termenii sunt folosiți în literatura de specialitate, cel puțin în doctrina penală română, însă nu este exclusă și utilizarea lor de către legiuitor cu un alt sens, mai extins.

În ceea ce privește sensul noțiunilor de „acțiune sau inacțiune” folosite în art. 41 alin. (3) C. pen. 1968, s-a susținut că în acest caz, ca și la infracțiunea continuată, noțiunea de acțiune/inacțiune este folosită în sensul ei larg, adică în înțelesul de element material, complinit cu toate celelalte elemente ale conținutului unei infracțiuni^[3].

În viziunea unor autori, termenii de „acțiune” și „inacțiune” se referă doar la latura obiectivă a infracțiunilor absorbite și nu au în vedere întregul conținut al acestora, inclusiv latura subiectivă. În acest sens, într-o lucrare recentă s-a arătat că textul „are în vedere nu conceptul obișnuit de acțiune sau inacțiune (element material al infracțiunii, parte componentă a laturii obiective), ci sensul de *faptă* (s.n.), adică acțiunea sau inacțiunea, urmarea

---

[1] *Idem*, p. 25-37.

[2] C. Butiuc, op. cit., p. 38.

[3] V. Rămureanu, în T. Vasiliu ș.a., Codul penal comentat și adnotat. Par- tea generală, Ed. Științifică, București, 1972, p. 311; M. Basarab, în G. Antoniu ș.a., Noul Cod penal. Comentariu pe articole, vol. I, Ed. C.H. Beck, București, 2006, p. 580.